

PORTRETTE DOOR ZEEUWSE MEESTERS UIT DE GOUDEN EEUW

FRANK VAN DER PLOEG

W BOOKS

MICHIEL VAN LIMBORCH, JACOB DE JONGE VAN ELLEMEET (1610-1650), CA. 1643. COLLECTIE STICHTING CULTUREEL ERFGOED GESLACHT DE JONGE. FOTO: ATELIER VAN WASSENAER

WOORD VOORAF

In de canon van de 'Gouden Eeuw' van de Nederlandse schilderkunst was tot voor kort voor Zeeuwse meesters weinig aandacht. Het Stadhuis­museum Zierikzee reikt met een reeks exposities en publicaties bouwstenen aan voor herwaardering en revisie. Met *Portretten door Zeeuwse meesters uit de Gouden Eeuw*, de derde in de reeks, belicht het Stadhuis­museum na een introductie en de solo met werk van Franchoyz Rijckhals deze keer het thema portret.

Het is een thema dat werken van Zeeuwse meester­schilders uit de depots van belang­hebbende musea 'op zaal' brengt, particulieren er liefdevol toe aanzet hun werken uit de privésfeer te halen om aan het grote publiek te laten zien en dat kunsthandelaren uit binnen­en buitenland ertoe beweegt werken uit hun voorraad beschikbaar te stellen.

Gastconservator drs. Frank van der Ploeg heeft het afgelopen jaar met groot enthousiasme zijn en ons netwerk afgestroopt om het mooiste en meest representatieve werk voor deze bijna een jaar durende expositie beschikbaar te krijgen.

Voor de eerste keer in deze reeks tentoon­stellingen hangt er nu ook werk uit de collectie van de gemeente Schouwen­Duiveland, die wordt beheerd door het Stadhuis­museum Zierikzee.

Werk dat vroeger gewoon hing in de openbaar toegankelijke ruimten van het stadhuis van Zierikzee.

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan tentoon­stelling en boek is, zoals Frank het zelf formuleert, schatplichtig aan het werk dat eerder is verricht door Marianne Kleijwegt. Haar inventarisatie van Zeeuwse portretten

tussen 1550 en 1850 vormde een waardevolle basis. Naast de medewerking van vele anderen mag die van drs. Katie Heyning, samensteller van de eerste in deze reeks tentoon­stellingen en auteur van de begeleidende publicatie, hier als grote steun en toeverlaat niet onvermeld blijven.

Uitgangspunt voor *Portretten door Zeeuwse meesters uit de Gouden Eeuw* is net als bij de vorige en volgende exposities de her­waardering van de Zeeuwse schilderkunst. Hoewel Zeeuwen zich veelvuldig buiten het eigen gewest hebben laten vereeuwigen – zelfs Rembrandt heeft wel eens een Zeeuw geportretteerd – is er ditmaal voor gekozen alleen de Zeeuwse schilders te tonen.

Met gepaste trots presenteert onder­getekende deze publicatie bij de gelijknamige tentoon­stelling, waarin dieper wordt ingegaan op de portret­schilderkunst in de zeventiende eeuw en op de Zeeuwse meesters die Zeeuwen schilderen. Een lexicon met gegevens over alle nu bekende Zeeuwse zeventiende­eeuwse portret­schilders besluit het boek.

Allen die op enigerlei wijze hebben bijgedragen bij de tot­stand­koming van dit boek of bij de tentoon­stelling zelf, worden hierbij bijzonder bedankt.

Zierikzee, december 2020

dr. Albert A.J. Scheffers
directeur­bestuurder
Stadhuis­museum Zierikzee

JERONIMUS HERMANZ., GASTHUISMEESTERS, BINNENVADER EN BINNENMOEDER GASTHUIS MIDDELBURG, 1605. ZEEUWS ARCHIEF, ARCHIEF GODSHUIZEN, INV.NR. 414. FOTO: ZEEUWS ARCHIEF

INHOUD

PORTRETSCHILDERKUNST IN DE ZEVENTIENDE EEUW 6

Lucasgilden 8
Atelierpraktijk 12

Functie 18
Uitdossing 20

ZEEUWEN SCHILDEREN ZEEUWEN 32

Prelude 33

Val van Antwerpen 34

Zeventiende eeuw 35

[Echt]paren 35

Compositie 36

Daniel van den Queeborne 37

Salomon Mesdach 43

Jacob Lambrechtsz. Loncke 44

Overzee(uw)s 47

Allaert van Loeninga en David Finsonius 48

Michiel van Limborch 50

Cornelis Jonson van Ceulen 54

Wallerant Vaillant 55

Karel Slabbaert en Hendrick Berckman 56

Michiel de Ruyter 59

Willem Eversdijck 60

Zacharias Blijhooft 61

Meesters in de marge 62

Pieter Peuteman 63

Bernard Vaillant en Arnold Verbuys 64

Kantelmoment 66

'Losse' portretten 66

Nog eens Mesdach 67

Vips 70

Miniaturen 72

Kinder- en gezinsportretten 74

Aan tafel 75

Retrospectief 75

Kinderen Van de Voorde 77

'Groep Mesdach' 80

Kinderen Thielen 82

Vader omringd 83

Slabbaerts onbekende kinderen 83

Doodsportretten 84

Familiegroepen 86

Genreportretten 87

Corporatiestukken 88

Middelburg 89

Goes 92

Uitzonderlijke portretvormen 93

Haring bij de vleet 94

Schilderij als uithangbord 95

Schilders in de etalage 96

Epiloog 97

Lexicon - Portretschilders in Zeeland in de zeventiende eeuw 98

Noten 105

Colofon 112

1. SALOMON MESDACH,
SIR PETER COURTEN
(1599-1625), 1617.
RIJKSMUSEUM
AMSTERDAM.
FOTO: MUSEUM

PORTRETSCHILDERKUNST IN DE ZEVENTIENDE EEUW

Dienstige Schildery

*Gods werck, dat ick begaen, besien, besitten kan,
Daer hoef ick geen' Copy uyt menschen handen van.
Een deeltje van de kunst kan my te recht verblijden:
Dat deeltje, dat de hand op 't rad leght van de tijden,
En stelt my Grootevaer sijn overgrootte Vaer
Voor oogen, of het volck van he'en of gist'ren waer,
En sal mijn' kinderen kinds kinderen doen erven
Mij aensicht, dat met my gaet sterven en bederven.
Is niet die wetenschapp meer meester dan de tijd?
't Is het verderffelick in d'oly geconfijjt.¹*

Constantijn Huygens in *Koren-Bloemen*, 1672

Het portret wordt tot diep in de zeventiende-eeuw door 'kunsttheoretici' als Karel van Mander (1548-1606) niet gezien als de hoogste vorm van schilderkunst. Die rol is weggelegd voor de historiestukken, vooral die met wat grotere figuren in veel verschillende houdingen. Het portret, het 'conterfeyten nae t'leven' is voor Van Mander een 'sijd-weg der consten', goed om te oefenen, maar hij veroordeelt het wanneer het portretschilderen wordt beoefend puur voor geldelijk gewin of om te voorzien in onderhoud.² Dat de portretschilderkunst

desondanks een hoge vlucht neemt, heeft alles te maken met een toenemend zelfbewustzijn en de mogelijkheid iets na te laten. Precies zoals Constantijn Huygens (1596-1687) het stelt. Wat hem betreft, is schilderkunst maar een kopie van de wel te waarden werkelijkheid ('Gods werck'), maar voor één 'deeltje van de kunst' maakt hij een uitzondering: het portret. Hoewel niet zelf geschilderd – de zelfportretten van schilders daargelaten – zijn de portretten van vroeger tijden toch te vergelijken met de selfies van nu: om het naar het Nederlands

te vertalen, is er een onophoudelijke stroom 'ikjes' geproduceerd en daarnaast zijn er de 'wijtjes'. Denk aan huwelijks-, familie- of groepsportretten zoals de schuttersstukken. Het moet een aanzienlijke bron van inkomsten zijn geweest voor een groeiend aantal schilders. Soms betreft het pure specialisten, maar er zijn er ook die koning waren in het land der blinden of gewoonweg allround genoeg om in meerdere disciplines werkzaam te zijn. In Zeeland komen ze allen voor.

Wanneer we de Zeeuwse steden rond 1600 afzetten tegen de Hollandse steden is het aantal schilders dat portretten kon leveren beperkt. Van Amsterdam is bekend dat er tussen 1580 en 1610 al tientallen portrettisten werkzaam zijn geweest, daar waar bijvoorbeeld Haarlem vooral (goede) schilders huisvest die het portretteren 'erbij doen'. In andere steden, zoals ook Enkhuizen en Hoorn zijn het in deze periode vaak eenlingen bij wie men zich kan laten vereeuwigen. Van de wat belangrijkste kunstenaars zijn nog wel namen bekend, maar vaker zijn de lokale schilders anoniem.³ Dat geldt ook voor Zeeland, al is daar (relatief kort) Daniel van den Queecborne aanwijsbaar – hij zal na Middelburg in Den Haag de basis leggen voor een bloeiende portretcultuur – en na hem Salomon Mesdach (afb. 1). Mesdach is vermoedelijk voor Middelburg van vergelijkbare betekenis geweest voor de opkomst en vroege bloei van het genre als Michiel van Mierevelt (1561-1647) in Delft, Jan van Ravesteyn (ca. 1572-1657) in Den Haag, Paulus Moreelse (1571-1638) in Utrecht, Frans Hals (1582/'83-1666) in Haarlem en Cornelis van de Voort (ca. 1576-1624) in Amsterdam.⁴ In Zierikzee zal Jacob Lambrechtsz. Loncke de toon zetten

en in Goes is die rol weggelegd voor Cornelis Willemsz. Eversdijck.

Voor een beknopt en handzaam overzicht van de ontwikkelingen in de zeventiende eeuw zij hier verwezen naar het essay van Rudi Ekkart, 'Het portret in de Gouden Eeuw'.⁵ Twee steden springen er vanaf 1630 uit, het snelgroeiende Amsterdam en hofstad Den Haag, waar volgens Ekkart 'nieuwe ontwikkelingen het snelst [werden] opgepikt'. Vanzelfsprekend passeren ook andere steden en gewesten de revue. Zeeland komt er wat bekaaid van af, de 'Zeeuwse portretkunst heeft na omstreeks 1620 duidelijk aan betekenis ingeboet, maar toch is in de Zeeuwse steden een aantal karakteristieke portrettisten aanwijsbaar': Willem Eversdijck, Michiel van Limborch en Hendrick Berckman. Het is te billijken dat deze drie met name worden genoemd, mede omdat een heel aantal schilders korter in Zeeland heeft gewerkt (en gewoond) dan zij, maar er zijn er toch wel een paar meer het vermelden waard. Verderop zal blijken dat – hoewel niet dik gezaaid in aantal – in alle decennia wel interessante 'Zeeuwse' portrettisten zijn aan te wijzen.

LUCASGILDEN

Al eeuwenlang hebben 'kunstenaars' (deze benaming voor ambachtslieden die in een meer artistieke richting werkzaam waren, is pas van later datum) zich verenigd in gilden, evenals andere beroepsgroepen dat dan doen. Het St. Lucasgilde is doorgaans de aangewezen plek voor zowel de fijnschilders als de grof- of kladschilders (verwers). Ook andere ambacht-beoefenaars als glasmakers en -schilders, houtsnijders, steenhouwers en borduurwerkers

kunnen zich aansluiten. De keuren (regels) verschillen per stad, zoals ook niet overal dezelfde ambachten zijn vertegenwoordigd. Gilden fungeren aanvankelijk als een soort vakbonden en broederschappen met een religieuze taakstelling ineen. Vóór de reformatie zijn veel van de inkomsten gereserveerd voor de zorg van het kerkaltaar. Begraven van gildeleden is en blijft een gildeaangelegenheid – de baar wordt bedekt met een speciaal kleed, de pelle, waarop vaak een (zilveren) schild was bevestigd met het embleem van het gilde. Bijwonen door gildebroeders is verplicht op straffe van een boete bij afwezigheid.⁶

In het nog altijd zeer lezenswaardige boekje *De geschiedenis van de St. Lucasgilden in Nederland* behandelt G.J. Hoogewerff de hem bekende gilden in wat nu Nederland is, uitgezonderd de situatie in Brabant. Zeer kort passeert Zeeland in de tijd vóór de Opstand en er is wat meer aandacht voor de periode erna.⁷ Naar het zich laat aanzien zijn er in Zeeland in de zeventiende eeuw Lucasgilden geweest in Middelburg, Veere, Vlissingen en Zierikzee. Van Goes en Tholen zijn geen archivalische gegevens met betrekking tot het bestaan van een dergelijk gilde. Van Goes is bekend dat Cornelis Eversdijck zich samen met Ferdinand Gruwaert, vermoedelijk de enige andere op dat moment werkzame schilder, in 1618 rechtstreeks tot de magistraat vervoegt om het alleenrecht te verkrijgen op de verkoop van schilderijen in Goes – buiten de jaarlijkse kermissen om.⁸

Zierikzee en Middelburg hebben relatief vroeg een St. Lucasgilde, want keuren worden respectievelijk al in 1522 en 1539 vernieuwd. Van Veere en Vlissingen is niet al te veel bekend,

lijsten van deelnemende schilders zijn er niet. Vlissingen heeft een relatief jong gilde, dat is opgericht in 1656, wanneer de boekverkopers en -binders, de beeldsnijders en de schilders zich afscheiden van de 'zijde-lakenverkoopers, hoeijkramers, lijnwaters en korte-kramers'.⁹ De bescheiden van het Middelburgse gilde zijn – hoewel toen al niet compleet – door Abraham Bredius in 1884-1887 gepubliceerd. Het betreft vier rekeningboeken (ze belopen de periodes 1554-1588, 1642-1685, 1685-1744, 1744-1801), uittreksels van privilegebrieven van 1539 en 1585 en het 'Privilegienboek'.¹⁰ Zonder al te diep op de organisatievorm in te gaan, is het nuttig om te beseffen waar de gilden voor hebben gestaan. Wanneer losgekoppeld van de zorg voor kerkelijke aangelegenheden resteren grofweg drie aandachtspunten: goed gereguleerde opleidingen (de zorg van vrijmeesters voor leerlingen, waarbij per leerling een bepaald bedrag wordt afgedragen aan het gilde), kwaliteitsbewaking van de producten en de zorg voor welstand van de gildeleden met protectionistische maatregelen. In feite fungeert het gilde als een soort waakhond. Het verbond van vrijmeesters dient hen te behoeden voor oneerlijke concurrentie. Om vrijmeester te worden, is men poorter van de stad en betaalt men het entreegeld van het gilde alsmede jaarlijkse penningen. Waar men bij andere ambachtsgilden meestal een proeve van bekwaamheid moet afleggen, geldt dit voor schilders vaker niet dan wel. Het gilde ziet toe op oneerlijke concurrentie. Kort gezegd, mogen alleen vrijmeesters hun waren en diensten in de stad aanbieden. Wanneer niet-leden worden betrappt, wordt een keur aan maatregelen getroffen, variërend

van boetes, inbeslagnames tot aan het (onvrijwillig) lid worden van het gilde. In het laatste geval worden dan bijvoorbeeld de in beslag genomen schilderijen verkocht en heeft de overtreder en passant zijn entreegeld voldaan. Het Middelburgse St. Lucasgilde lijkt alerter en strenger geweest te zijn dan gemiddeld. Helemaal vreemd is dit niet, want vooral schilders uit het nabije Antwerpen zoeken extra afzetmarkten.¹¹ Al in juli 1592 wordt door de Raad van Middelburg bepaald dat het 'niemand geoorloofd is schilderijen uit Brabant of van elders in te voeren, als hij geen lid is van het St. Lucas'gilde'. In 1621 wordt de regel aangescherpt met uitzondering van schilderijen van befaamde oude meesters en werken die niet door inheemse schilders kunnen worden gemaakt.¹²

Alleen tijdens kermissen/jaarmarkten is het toegestaan om vrij te handelen – mogelijk vergelijkbaar met de vrijhandel die vandaag de dag nog tijdens Koningsdag plaatsvindt. Daar is driftig gebruik van gemaakt. Zo biedt de weduwe van de Rotterdamse schilder Herman Saftleven (ca. 1580-1627) in 1628 niet alleen tijdens de kermisweek in Rotterdam schilderijen uit zijn nalatenschap te koop aan, met haar dienstmaagd doet ze later ook de kermissen van Gouda, Leiden en Haarlem aan. In Rotterdam laat in 1642 een vijftal kunstenaars door een timmerman een grote stelling timmeren om hun schilderijen te presenteren. Het moet een soort standbouw zijn geweest, zoals we die nu kennen van de betere kunstbeurzen.¹³

Is de kunst voor de vrije markt in vroeger tijden van religieuze aard geweest, in de loop van de zestiende eeuw worden dat typische

marktstukken als stillevens en landschappen. Portretten zullen buiten de vrije markt zijn gevallen. Die vereisen per slot van rekening een poseerafspraak. Uitzonderingen zijn de beeltenissen van bekende mensen, vorsten, predikanten, geleerden en zeehelden. Naar het zich laat aanzien, is er voor deze 'werken in oplage' evenzeer een vrije markt geweest. Dat de voorraad daarvan niet altijd even goed was in te schatten, blijkt uit het overschot krap tien jaar na het overlijden van Hendrick Berckman. In 1688 beschikt zijn weduwe nogal altijd over vier admiraals- en drie prinsportretten 'levensgrootte', alsmede een 'admiraal De Ruyter in 't kleyn'.¹⁴

Zeer waarschijnlijk hebben portretschilders evenzeer als de andere schilders moeten voldoen aan de gildebepalingen die in een stad gelden. 'Portretteren aan huis' zal zelden zijn voorgekomen. Er zijn schilders geweest die voortdurend op zoek gaan 'waar de actie is'. Wallerant Vaillant, geboren in Lille (Rijssel) en opgeleid in Antwerpen, vestigt zich in Amsterdam, kort in Middelburg, gaat dan weer naar Amsterdam om achtereenvolgens in Frankfurt, Heidelberg, opnieuw Frankfurt en Parijs te werken. De laatste dertien jaar van zijn leven woont hij in Amsterdam. In 1647 schrijft hij zich keurig in Middelburg in bij het St. Lucasgilde, zoals ook zijn halfbroer Bernard – die hem in Duitsland steeds vergezelt – dat krap dertig jaar later zal doen. Verreweg de meeste (portret)schilders zullen lid zijn geworden van het gilde in hun woonplaats. Het lijkt ook voor te komen dat men in meerdere plaatsen tegelijk is ingeschreven en het is de vraag hoe zich dat laat rijmen met het verplichte poorterschap.

2. HENDRICK BERCKMAN, MICHEL DE RUYTER (1607-1676), 1664.
NATIONAL MARITIME MUSEUM, GREENWICH, LONDEN. FOTO: MUSEUM

14. DANIEL VAN DEN QUEECBORNE, JOHAN HUYSSEN (1566-1634) MET JOHANNES HUYSSEN VAN KATTENDIJKE (1592-1653), 1598. PARTICULIERE COLLECTIE. FOTO VIA EIGENAAR

15. DANIEL VAN DEN QUEECBORNE, ADRIANA VAN MATENESSE (1560-1623) MET DOCHTER, 1598. PARTICULIERE COLLECTIE. FOTO VIA EIGENAAR

20. SALOMON MESDACH, JANNEKEN DE LOOPER (1616-1665), 1627.
ZEEUWS MUSEUM MIDDELBURG.
FOTO: MUSEUM, IVO WENNEKES

21. JACOB LAMBRECHTSZ. LONCKE, JOB HOLLENBOOM (1600-1650), 1623. STADHUISMUSEUM ZIERIKZEE. FOTO: MUSEUM

22. MICHEL VAN LIMBORCH, STEVEN VAN BELLEM (1611-1658), 1641. STADHUISMUSEUM ZIERIKZEE. FOTO: MUSEUM

Lambrechts Loncke permitteert zich al een grotere schwing bij het schilderen van kragen wanneer het type kraag dat toelaat. Zo is de à-la-confusionkraag van Job Hollenboom in 1623 geschilderd op een manier die zijn naam eer aandoet: weelderig warrig (afb. 21). Daartegenover staat de stijvere schildering van de gigantische gesteven molensteenkraag van zijn zus Quirina op haar schilderij van 1632. Daar heeft Loncke zijn toets kunnen versnellen bij het schilderen van het kant aan haar hoofdkap (afb. 47). Loncke's 'opvolger' als portretschilder in Zierikzee, Michiel van Limborch, gaat daarin nog wat stappen verder. De platte kraag van Steven van Bellem is met een aantal dikke streken afgekaderd, waarlangs een meer dan vrij kantpatroon is geschilderd (afb. 22). Het slechts in hoofdlijnen [zeg maar dikke kwaststrepen] aanduiden van kant kenmerkt zijn werkwijze, evenals het vrijwel op zijn beloop laten van patronen in schaduwpartijen.

Zoals deze (voor Zeeland) vermoedelijke uitvinder van het 'patroonkrassen' in natte verf bewust nonchalant signeert en schilderijen van data voorziet, zo schildert hij kleding. In de loop van de jaren vijftig verdwijnt de kraag bij vrouwen geheel en maakt hij bij de mannen plaats voor een sjaaltje. Die kan buitengewoon nonchalant en losjes geknoopt zijn of de heer in kwestie kiest voor een platere bef of cravatte, meestal van Venetiaans kant, de 'gros point de Venise'. Deze raakt aan het Franse hof in het midden van de jaren zestig in de mode om niet lang daarna in de Nederlanden het halsbeeld van de man te bepalen. Een uitzonderlijk vroeg voorbeeld van een sjaaltje dat een beetje het midden houdt tussen de losse cravatte en de iets stuggere bef wordt gedragen door Jacob van Hoorn op zijn jongensportret uit 1654 (afb. 23). Tegen het eind van de zeventiende eeuw overheerst de cravatte of kan geheel worden

27. DANIEL VAN DEN QUEECBORNE, MAURITS VAN NASSAU (1567-1625).
GEMEENTE MIDDELBURG, RAADHUIS ARNEMUIDEN. FOTO: IVO WENNEKES

ZEEUWEN SCHILDEREN ZEEUWEN

PRELUDE

Ook vóór de zeventiende-eeuw zijn in Zeeland portretten geschilderd van (vooraanstaande) inwoners. Bewaarde voorbeelden zijn schaars. Van de twee schilders die in dit gewest in de eerste helft van de zestiende eeuw werkzaam zijn én er kwalitatief uitspringen, Jan Gossart (ca. 1478–1532) en Marinus van Reymerswaele (ca. 1490–1546/'56), heeft alleen Gossart zeker geportretteerd. Van Anna van Bergen (1491–1542), de echtgenote van heer van Veere, Adolf van Bourgondië, zijn twee portretten bewaard gebleven.⁴⁰ Dat Gossart niet alleen vorsten en hun 'kennissenkring' heeft geschilderd, maar ook personen uit andere standen blijkt uit het portret uit 1526 van een geestelijke en een dubbelportret van een vermoedelijk Walchers koopliedenechtpaar.⁴¹

Van Marinus van Reymerswaele (ca. 1490–1546/'56) zijn geen (zekere) portretten bekend. Hij is geboren in Reimerswaal, in de late Middeleeuwen de derde stad van Zeeland, en overlijdt in Goes.⁴² Van Reymerswaele heeft naam gemaakt met series schilderijen van belastingontvangers, die hij wegzet met zowel levensechte als enigszins karikaturale tronies en waarvoor mogelijk stadsgenoten model hebben gestaan. Van andere schilders in deze

periode is weinig bekend.⁴³ Toch lieten vele Zeeuwen zich schilderen. Onderzoek in boedelinventarissen uit Zierikzee geeft een beeld van de 'portretdichtheid' in die stad in de zestiende eeuw. We kunnen ervan uitgaan dat dat niet heel erg zal afwijken van de andere Zeeuwse steden. Met dien verstande dat Middelburg misschien nog wat rijker zal zijn bedeed wat betreft het kunstbezit vanwege de vele handelscontacten.

De vroegste zestiende-eeuwse portretten zijn beeltenissen op de zijluiken van altaarstukken, waar de schenkers meestal op de achterzijde worden geschilderd en te zien zijn wanneer de luiken zijn gesloten. Diptieken voor privédevotie zullen er ook zijn geweest, waarbij het portret van de opdrachtgever op het ene luik zich verhoudt met een 'Andachtsbild' (vaak een Madonna) op het andere. Daarnaast komen al vroeg in de zestiende eeuw ook 'losse' portretten voor, dat wil zeggen, zonder aanhangsel te zijn van een religieus stuk. Dergelijke familieportretten worden vrijwel zonder uitzondering vererfd naar de kinderen.⁴⁴ Het zal in de zeventiende eeuw er niet anders aan toegaan, eerder nemen de aantallen portretten gestaag toe, om bijvoorbeeld in Zierikzee uit te groeien tot verreweg de grootste groep binnen het schilderijenbezit.⁴⁵

LEXICON – PORTRETSCHILDERS IN ZEELAND IN DE ZEVENTIENDE EEUW

In dit summiere overzicht zijn meesters opgenomen van wie bekend is dat ze in Zeeland hebben gewerkt. Een uitgebreidere versie van dit lexicon is te vinden op de website van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, www.kzgw.nl.

JUSTINUS ARONDEAULX

[WERKZAAM 1621]

Eén gesigneerd schilderij bekend. Vermelding 10 maart 1604, In Amsterdam met Melchior van Dortmont bij testament schilder Bernard van Someren. In correspondentie Sir John Scot, Lord Scotstarvet (Nationale bibliotheek Schotland) twee gedichten van Justinus Arondeaulx (1x 1620, 1x z.j.). Diverse vermeldingen in Vee-re, Middelburg. In Vlissingen wordt 'Justinus Arondeaux' op 19 maart 1625 als notaris aangesteld. Mogelijk niet dezelfde persoon.

ABRAHAM VAN BARLAER (1623-1668)

De meeste leden van het Middelburgse geslacht Van Barlaer zijn glasschilder/glazenier. De jongste Abraham van Barlaer wordt in de papieren van het St. Lucasgilde in Middelburg vermeld als fijnschilder. Geen geschilderd werk bekend. Portretprent door Reinier van Persijn van Cornelis van den Brande naar een tekening van 'A. van Barlaer'.

JASPER BECKX (.-1647)

Mogelijk zijn Jeronimus, Jasper en Jeronimus de jonge Beckx

portretschilders. Diverse portretten zijn 'J. Beckx' gesigneerd. Jasper Beckx is tussen 1627-1639 werkzaam in Roosendaal en Bergen op Zoom, in 1632-'33 vrijmeester in Antwerpen. Lid St. Lucasgilde Middelburg tot 1647. Vermoedelijk de schilder van de portretten van de Congolese ambassadeur Dom Miguel de Castro en zijn twee bedienden in opdracht van de WIC. Jeronimus (de oude) is aantoonbaar in het St. Lucasgilde vanaf 1644. Jeronimus de jonge treedt in als vrijmeesterszoon in 1649-'50. Boekjaar 1657/'58: doodschuld van (een) 'Jeronimus Beckx'.

HENDRICK BERCKMAN (1629-1679)

Geboren in Klundert, opgeleid in Haarlem en Antwerpen. Poorter van Vlissingen 20 mei 1653. Vrijmeester St. Lucasgilde Middelburg in 1655. Medeondertekent in 1662, 1664, 1677 en 1679 de boekhouding. Deken in 1679, maar overlijdt dat jaar. Schildert (groeps)portretten, vorsten en zeehelden. Portret door Coenraet Waumans naar eigenhandig werk van Berckman in Het *Gulden Cabinet* (1662) van Cornelis de Bie.

LAURENS BERNARDS/BERNAERTS

[CA. 1630-1676]

Leerling van Franchoy's Rijckhals in 1644-'45. Vrijmeester in 1653 St. Lucasgilde Middelburg. Gesigneerde en gedateerde werken uit 1648-1649 bekend. In 1657/'58 deken van het gilde. Ook kunsthandelaar,

kapitein van de schutterij en boekhouder van de Middelburgse Wisselbank. Enige bekende portret van Omar van Visvliet (ca. 1675) in 1940 verbrand.

JEAN ANDREAS BISET (1672-(NA)1726)

Geboren in Antwerpen. Schildert in 1697 regenten van Middelburgse Gasthuis. In 1698/'99 vrijmeester St. Lucasgilde Middelburg. Betaalt met een schilderij en moet later bijbetalen. In 1703 lid St. Lucasgilde Delft, verder actief in Den Bosch, Breda. Betaalt in Middelburg in 1722 ineens voor twintig jaar verlopen jaarpenningen. Schildert naast portretten voornamelijk historiestukken.

DANIËL DE BLIECK (CA. 1610-1673)

Deze schilder van perspectieven is geen echte portrettist. Er zijn gesigneerde portrettekeningen (1649) naar prenten van predikanten, maar de prenten zijn vaak gedetailleerder. Een tekening uit 1664 van 'Madame de Limbourg' is te beschouwen als een zeer losse portretschets.

JAN BODEZON (.-1719/'22)

Twee gesigneerde portretten uit 1706. Betaalt in 1687/'88 entreegeld St. Lucasgilde Middelburg. Opdracht in 1709-1711 voor schilderen van 'dHr Overdeken's [A. Rombauts] wapen int privilegie boeck'. Overlijdt in het boekjaar 1719-1722. Elders vermelding van een begraven Jan Bodezon op 31 juli 1713 op het Oostkerkhof, Middelburg.

ZACHARIAS BLIJHOOF (1625-1681)
Vrijmeester St. Lucasgilde Middelburg in 1657/'58, vermoedelijk eerder elders aan het werk. Vroegst bekende portret is van 1661. Naast zo'n zestien zekere schilderijen vooral veel tekeningen uit de latere jaren zestig en zeventig bewaard gebleven.

PIETER BORSELAER (CA. 1632-1692)
In Middelburg geboren en overleden, in Goes begraven. Maakt langere tijd furor in Engeland. Bosselaer schildert edellieden tot aan de Engelse koning Karel Stuart II toe. In Engeland signeert hij met 'Peter Bursler'. In Middelburg portretten van particulieren en groepsportretten. Niet vermeld in St. Lucasgilde.

CORNELIS JONSON VAN CEULEN (1593-1661)
In Londen geboren uit Vlaams/Duitse familie. Vermoedelijk opgeleid in de Nederlanden. Zijn clientèle bestaat in Engeland uit het koninklijk hof en degenen eromheen. Schildert ook portretten van burgers verbonden aan de Nederlandse kerk van de Austin Friars. In Middelburg: oktober 1643 tot medio 1645 en medio 1649 tot en met 1652 (vanaf 7 november gedocumenteerd in Utrecht).

CORNELIS JONSON VAN CEULEN II (1634-1715)
Zelf niet gevestigd in Zeeland, schildert wel Zeeuwen. In de leer bij zijn vader en signeert aanvankelijk 'Janson van Ceulen' of met monogram. Na vaders dood voegt hij het woord 'filius' (zoon) toe, zoals bij de portretten uit 1665 van Gualtherus Boudaen (1637-1684) en diens vrouw Maria Coijmans (1645-1708).
MAERTEN VAN COUWENBURCH (WERKZAAM (VOOR) 1636-(NA) 1660)

In Haarlem gevestigd (1636-1642). In 1648 – met graveur Willem Hondius – naar Gdansk om Poolse vorst Adam Kazanowski (1599-1649) te schilderen. Vrijmeester in het Middelburgse St. Lucasgilde in 1658-'59. Op 23 september 1660 trouwt in Zierikzee een 'Martin van Couwenburg' met 'Petronella Boynaart' (= Boenaart).

JAN DENENS (1642/'43?-..)
Betaalt op 16 november 1671 inkomgeld 'op reeckeninge'. Eén gesigneerd werk bekend, met pendant. Er moet een portret zijn (geweest) van Cornelis Huybrechtsen [...-1695] (Moes, Ic. Bat. 3850).

CORNELIS WILLEMSZ. EVERS DIJCK (1583-1649)
Van de zeventien schuttersstukken die Goes eind negentiende eeuw nog bezit, zijn er minimaal zeven van zijn hand. Drie worden bewaard in Historisch Museum De Bevelanden in Goes, naast een los hoofd uit een verzaagd stuk. Schildert ook keukenstukken, landschappen en Bijbelse taferelen. Katholiek gebleven, huisvest schuilkerk.

WILLEM CORNELISZ. EVERS DIJCK (1619/'20-1671)
Vroegste vermelding op 11 maart 1628 in het Weeskamerboek, Goes, acht jaar oud. Onderricht bij vader, daarna leerling van Cornelis de Vos in Antwerpen. Vestigt zich vermoedelijk in 1642 in Middelburg, entree St. Lucasgilde aldaar in 1652/'53. Schildert naast (groeps)portretten, keukenstukken en allegorieën/historiestukken. Overlijdt in 1671 in Middelburg en wordt 9 maart begraven in Goes.

DAVID FINSONIUS (CA. 1597-1546/'48)
Geboren in Veere, maakt op jonge leeftijd carrière in Amsterdam.

Vermoedelijk vóór 1637 gevestigd in Bergen op Zoom. Ondertekent in 1642 met zoons Aernoudt en Lowijs een gerechtelijk stuk, waa van alle drie wordt gesteld dat ze schilder zijn. Of Finsonius tussen Amsterdam en Bergen op Zoom elders heeft vertoefd, is onbekend. Bewaard gebleven portretten uit 1629, 1636 en 1641 verbeelden Zeeuwen.

PAULUS FOUCHIER (1644-1711)
Geboren Bergen op Zoom. Betaalt op 9 augustus 1669 inkomgeld St. Lucasgilde Middelburg. Schildert daar in 1672 de overliden van het kuipersgilde. Is vanaf 1674 achtereenvolgens aanwijsbaar in Den Haag, Bergen op Zoom, Amsterdam, IJsselstein en weer in Amsterdam, waar hij overlijdt. Schildert naast portretten ook plafondschilderingen met allegorische voorstellingen.

BALTHAZAR GERBIER D'OUVILLY (1592-1667)
Geboren in Middelburg uit Antwerpse familie. In 1616 met Nederlandse ambassadeur Noël de Caron naar Londen, hofschilder Karel I. Uit deze periode zijn vooral portretminiaturen bekend. Sporadisch komt vroeger gedateerd werk voor dat in Zeeland zal zijn vervaardigd. Naast schilder o.a. architect, dichter, diplomaat. Schrijft in het buitenland (rond 1652) het *Memo-randum nopens de oprichting van eene Publ. constleerplaatse in de stad Middelburgh*.

WITTE VAN DER HAGEN (1656-(NA) 1711)
Geen schilderijen bekend, wel portrettekeningen in penseel. Tekent in 1678 Anna Jacoba en Maria Beeckman en in 1689 Samuel Beeckman. Jongste bekende portret onbekende man dateert uit 1711.

COLOFON

Portretten door Zeeuwse meesters uit de Gouden Eeuw verschijnt ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in Stadhuismuseum Zierikzee, van 22 december 2020 t/m 15 november 2021

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m.
Stadhuismuseum Zierikzee
info@stadhuismuseum.nl
www.stadhuismuseum.nl

Tekst en beeldredactie

Frank van der Ploeg

Vormgeving

Marinka Reuten, Amsterdam

© 2020 WBOOKS

ZWOLLE / STADHUISMUSEUM
ZIERIKZEE / FRANK VAN DER PLOEG
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2020.

ISBN 978 94 625 8410 5
NUR 646

Boek en tentoonstelling zijn mede mogelijk gemaakt door

- Contribuant die onbekend wenst te blijven

Stadhuismuseum, uitgever WBooks en auteur zijn de volgende instellingen en personen erkentelijk voor hun bijdragen

- Amsterdam Museum
- Antiquariaat Arine van der Steur Den Haag
- Atelier van Wassenauer Amsterdam
- Jhr. drs. A.J. van Citters
- Daily Mail and General Trust Londen
- Dhr. Rudi Ekkart
- Fondation Custodia Parijs
- Gemeente Middelburg
- Mevr. S.B.A.C. Hekking-de Jonge van Ellemeet
- Historisch Museum de Bevelanden Goes
- mr. G.K. barones Huysen van Kattendijke-Frank en mr. H. baron Huysen van Kattendijke
- Jan Six Fine Art Amsterdam
- Jhr. dr. M.W.C. de Jonge
- Koninklijke Verzamelingen Den Haag
- Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen Middelburg (KZGW)
- Maritiem Museum Rotterdam
- Mauritshuis Den Haag
- Museum Cathajnecomvent Utrecht
- Museum Mayer van den Bergh Antwerpen
- muZEEum Vlissingen
- National Maritime Museum, Greenwich Londen
- Restauratieatelier Marjan de Visser Den Haag
- Restauratie Josien van der Werf Den Haag
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Amersfoort (RCE)
- RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis Den Haag
- Rijksmuseum Amsterdam
- Roëll Kunst & Antiquiteiten Maastricht
- Scheepvaartmuseum Amsterdam
- Stichting Cultureel Erfgoed Geslacht De Jonge
- Stichting der Heerlijkheden Oosterland, Sirjansland en Oosterstein
- Veilinghuis Bernaert Antwerpen
- The J. Paul Getty Museum, Los Angeles
- The Weiss Gallery Londen
- Zeeuws Archief Middelburg
- Zeeuws Museum Middelburg

Eerder verschenen in deze reeks:

Zeeuwen richten hun huizen in de zeventiende eeuw overvloedig in met schilderijen en voor de meer welgestelden vormen portretten een belangrijk segment. De keuze hoe men zich laat vastleggen, is zowel smaak- als standgebonden en varieert van stemmig zwart tot uitbundig kleurrijk. Het huwelijksportret voert de boventoon, maar er zijn evengoed familietafereelen, aandoenlijke kinderen en statige zeehelden gepenseeld. In de canon van de 'Gouden Eeuw' van de Nederlandse schilderkunst was tot voor kort voor Zeeuwse meesters weinig aandacht. Met dit boek komen schilders als Hendrick Berckman, Zacharias Blijhooft, Michiel van Limborch, Jacob Lambrechtsz. Loncke, Salomon Mesdach en Karel Slabbaert weer in beeld.

Frank van der Ploeg is een veelzijdig kunsthistoricus. Een aantal jaren na het project over de Goese schutters en hun schilders is hij als gastconservator voor het Stadhuismuseum terug in het Zeeland van de zeventiende eeuw.

STADHUIS
MUSEUM
ZIERIKZEE

WWW.WBOOKS.COM